

GRADNJA NOVE TVORNICI SARDINA U POSTIRAMA

PRIPREMIO:
Branko Nadilo

Poučna gospodarska priča

Senzacionalna je vijest da se na Braču gradi nova tvornica, posebno zato što u više od dva desetljeća hrvatske samostalnosti ni na jednom otoku nije izgrađen veći proizvodni pogon

Na ovom smo mjestu rijetko pisali o gradnji novih tvornica. Dijelom je tome bio razlog što se najčešće radilo o montažnim tvorničkim halama koje baš i nisu neki poseban graditeljski izazov. Osim toga ponegdje je bilo vrlo teško uspostaviti kontakt s investitorom i izvođačima, a svi su se problemi tumačili tobožnjim poslovnim tajnama. No u posljednje je vrijeme razlog slabog praćenja gradilišta s proizvodnim sadržajima sasvim razumljiv. Naime gradi se vrlo malo ili ništa. Stoga je vijest da se na jednom otoku gradi potpuno nova tvornica ravna senzaciji, posebno i stoga što u posljednja više od dva desetljeća hrvatske samostalnosti ni na jednom od naših šezdesetak nastanjenih otoka nije izgrađen ni jedan veći proizvodni pogon. Pritom se izuzimaju oni otoci koji se uvjetno mogu nazvati "pseudootocima" jer su s kopnom povezani mostovima, ali ni tih otoka nije mnogo (Krk, Pag i Vir) i ni na njima nije situacija mnogo bolja barem što se tiče tvorničkih pogona.

Radi se dakako o Postirama na Braču i istoimenoj tvornici sardina, inače vjerojatno najuspješnijoj našoj tvornici za preradu ribe koja izvozi gotovo 75 % svoje proizvodnje i trenutčno zapošljava tristotinjak radnika. Ta tvornica više od stotinu godina (od 1907.) uspješno radi na morskoj obali, gotovo u središtu jednoga ambicioznoga turističkog mjesta gdje se više nije mogla širiti, a sada u tek utemeljenoj poslovnoj zoni iznad Postira gradi novi suvremeni pogon u kojem namjerava zaposliti još stotinjak radnika. Valja istaknuti da je naša morska riboprerađivačka industrija bila vrlo razvijena i da je nekad na istočnoj obali Jadrana bilo čak 59 tvornica za preradu ribe, od čega čak 32 na otocima, a da ih sada s postirskom tvornicom ima samo četiri: *Mirna* u Rovinju, *Adria* u Zadru i nedavno obnovljeni i najstariji *Mardešić* u Salima (od 1905.). Gotovo su sve ostale tvornice propale nakon raspada bivše države (strojevi tvornice *Neptun* iz Komiže završili su u Nišu) i gubitka tržišta te rata i

osjetno slabijega dugogodišnjeg ulova sardele, ali i pojave jeftinijih iako mnogo nekvalitetnijih proizvoda iz, primjerice, Maroka i Tajlanda. Stoga tu zanimljivu i poučnu gospodarsku priču treba ispričati od samog početka.

Općina Postira i njezin predsjednik

Brač je s površinom od 395,4 km² treći po veličini hrvatski otok (iza Cres i Krka) i najveći dalmatinski. Na otoku prema rezultatima popisa i živi 13.996 stanovnika koji su raspoređeni u čak osam jedinica lokalne samouprave. Po broju je stanovnika najveći grad Supetar (4096), a najmanja općina Sutivan (822) koja je i najmanja po površini (22,19 km²), dok su najveća Pučišća (103,37 km²). Prosječna je gustoća naseljenosti 35,4 st./km², što je znatno manje od Splitsko-dalmatinske županije (108,2 st./km²). Valja istaknuti da sve bračke jedinice lokalne samouprave zbog blizine kopna i Splita kao velikog središta te dobre prometne povezanosti prema Indeksu razvijenosti gradova općina svrstane od III. do V. kategorije. Najbolji su Sutivan (131,24 %) i Bol (126,32 %), dok su Supetar i Milna u IV. (100 - 125 %), a svi ostali u III. kategoriji (75 - 100 %).

Gradilište nove tvornice u Postirama snimljeno iz zraka

Položaj Gospodarske zone Ratac u Postirama

Otok je Brač bio naseljen u prapovijesti, a ime najvjerojatnije potječe od ilirskog naziva za jelena "brentos". U rimskom je razdoblju na obali bilo različitih manjih naselja s brojnim starim crkvama, ali su u srednjem vijeku sva naselja zbog gusara bila u unutrašnjosti. Takav je slučaj uostalom bio i na drugim jadranskim, a posebno srednjodalmatinskim otocima, a iznimka su bili samo dobro utvrđeni i branjeni gradovi. Naselja su se na obali počela razvijati tek u razvijenom Novom vijeku kada se sigurnost na moru znatno poboljšala. Tako se Postira prvi put spominju 1347., a naziv dolazi od latinskog naziva lokaliteta pastura (pašnjak), zbog plodne zemlje u koja se od mora pa potom sve do Dola prostire u zaleđu. Postira su zapravo nastala u 16. st. od doseljenih Doljana odnosno od prebjeglih Poljičana, a pogodovala su im povoljan geografski položaj i izvorska voda.

Inače je općina Postira po svim svojim značajkama u bračkom prosjeku, a i prostire se sredinom otoka od sjeverne obale do Bola, a između Supetra i Nerežišća na zapadu i Pučišća na istoku. U dva naselja, Postirama i Dolu, na površini od 47 km² živi ukupno 1554 stanovnika (u Dolu samo 129), što iznosi 33,06 st./km². Ipak ponajviše zahvaljujući *Sardini* d.o.o. Postira i na Braču i u Dalmaciji znatno prednjače u visini izvoza, posebno u odnosu prema broju stanovnika. Osim toga Postira su od strane posebnog povjerenstva *Slobodne Dalmacije*, kojem je na čelu bio doc. dr. sc. Robert Plejić, prodekan Fakulteta građevinarstva, arhitekture i geodezije Sveučilišta u Splitu, proglašena za dalmatinsko naj-misto u 2012. godini. Reporteri su posebno obišli 24 mjesta u priobalju, Zagori i na otocima, a potom je Povjerenstvo potvrdilo njihovo stajalište da se radi o gradiću u kojem se iznimno mirno i kvalitetno živi, što su prepoznali i stranci pa iz godine i godinu dolaze u sve većem broju. Posebno je pohvaljena briga o uređenju mjesta i skladan razvoj turizma, poljoprivrede i industrije. Postira imaju tri hotela s četiri zvjezdice i postelja nešto više nego što općina ima stanovnika. Štoviše, rađa se sve više djece jer se ljudi vraćaju, a

mnogi Splićani dolaze svakodnevno raditi na Brač, u Postira i u druga mjesta.

Postira znatno prednjače visinom izvoza, a od posebnog su povjerenstva *Slobodne Dalmacije* proglašena za dalmatinsko naj-misto u 2012.

Jedan od najzaslužnijih za toliki uzlet Postira u posljednjih desetak godina svakako je načelnik općine Ivan Mihačić, dipl. ing., umirovljenik koji je gotovo cijeli svoj radni vijek proveo u *Hrvatskim vodama* – VGO Split, posebno u Vodnogospodarskoj ispostavi u Sinju. Neko je vrijeme bio zamrznuo mirovinu i radio u Solinu kao pročelnik zadužen za dovršetak započetih vodnogospodarskih projekata. Potom se odlučio vratiti u rodno mjesto koje je tada bilo u golemim problemima. Uključio se u HDZ i izašao na općinske izbore 2005., ali kako nisu imali većinu, već samo 4 od 11 vijećnika, uspio je formirati koaliciju koju vjerojatno nitko ni tada ni danas nije mogao ostvariti – s SDP-om. To mu je uspjelo i stoga što je i svoje političke protivnike uspio uvjeriti da im sudbina rodnog mjesta treba biti važnija od jalovih političkih prepucavanja. Koalicija u kojoj je donaćelnik dakako bio SDP-ovac funkcionirala je besprijekorno pune četiri godine, a svoju je vjerodostojnost načelnik općine dokazao i time što je cijelo vrijeme radio kao volonter, bez ikakve naknade osim svoje mirovine.

Ipak opću je omiljenost i plebiscitarnu podršku zaslužio predanim radom te uočljivim i otopljivim uspjesima. To najbolje potvrđuje činjenica što je na lokalnim izborima 2009., kada su se gradonačelnici i načelnici izravno birali, dobio čak 86,65 posto glasova, rezultat kojim se sasvim sigurno ne može pohvaliti ni jedan drugi načelnik i koji pomalo podsjeća na neka druga i ne baš demokratska društvena uređenja. Glasački su listić s imenom Ivana Mihačića zaokružili i vjernici i oni koji rijetko ili nikako ne prelaze crkveni prag te mladi i stari. SDP je odustao od svog kandidata jer je ocijenio da je Ivan Mihačić najbolje rješenje za tu dužnost, a

jedini je protukandidat bio iz redova HSP-a. Omiljeni se načelnik namjerava kandidirati i treći put i vjerojatno je jedini koji na predstojećim lokalnim izborima nije uopće zabrinut oko rezultata glasovanja.

Aktualni je načelnik Postira na lokalnim izborima 2009. dobio čak 86,65 posto glasova, a to je rezultat kojim se zaista ne može pohvaliti ni jedan drugi načelnik

S prezaposlenim načelnikom Mihačićem družili smo se s prekidima gotovo cijeli dan. Pričao nam je kako su u početku njegova političkog angažmana Postira bila potpuno zapuštena, a nekad uspješna Poljoprivredna zadruga, s brojnim zgradama i plodnim zemljištem u središtu mjesta, bila je pod hipotekom i pred ovrhom. Rezultat je to opće nebrige koja je dotad vladala. Stoga su bili prisiljeni razletjeti se na sve strane kako bi podignuli povoljniji zajam koji bi objedinio sve one brojne s velikim kamatama, a u tome su imali i podršku HBOR-a. Slijedili su novi projekti poput temeljite obnove groblja i gradnje mrtvačnice što je još u tijeku, zatim gradnja vrtića i ambulante te uređenje bivšeg vrtića u općinsku zgradu, a uredili su i dva igrališta.

Sredili su kanalizaciju koja je već bila izgrađena s dugačkim podmorskim ispuustom, ali bez ikakvog pročišćavanja. Zapravo su bili pregrađeni stari odvodni kanali u kojima se miješala otpadna i oborinska voda, ali se iz kuća na obali voda izravno ispuštala u more. Sada su cijelom rivom provukli kolektor za prikupljanje otpadnih voda i produbili kanale da izbjegnu mjestimične poplave, a namjeravaju ulicu po ulicu urediti razdjelnu kanalizaciju. Sredili su i prikupljanje otpada u dogovoru s glavnim otočkim skupljačem otpada tvrtkom *Micheli Tomić* d.o.o. iz Gornjeg Humca, a za tu su prigodu kupili i novu čistilicu. Poboljšali su i vodoopskrbu posebno i stoga što upravo preko područja općine Postira stižu na Brač glavni vodoopskrbni i električni pomorski kabeli. Uređen je i produžen glavni lukobran

ispred kojega je uređeno manje kupalište. Cijelo je mjesto dodatno ukrašeno i posvuda gdje se to moglo ugrađeno je poznati brački kamen. Izgrađeni su novi i raskošni hoteli, a želja im je i gradnja velike sportske dvorane koja bi omogućila zimske pripreme raznoraznim sportskim kolektivima.

A sve su to napravili samo iz osnovnih prihoda, poput poreza na dohodak, poreza na vikendice, komunalnog doprinosa, naknade za bespravnu gradnju, grobljanske naknade... Uostalom jedina su općina na Braču u kojoj se plaćaju 2 kune po prostornom metru prodane vode kao svojevrsnu naknadu za razvoj, a u razvoj infrastrukture namjenski ulazu i dio prihoda iz poreza na dohodak. Inače postirski nam je načelnik priznao da su na svim razinama i u Županiji i na razini cijele Hrvatske gotovo uvijek nailazili na razumijevanje.

Velik je problem bila i odluka da se u prostorni plan ugradi i poslovna zona koja nije bila ni u naznakama. Naime sadašnji je prostor *Sardine* bio namijenjen turističkoj djelatnosti, što bi značilo da se jednom mora iseliti, a odlazak bi tvornice iz Postira na kopno, što bi im nesumnjivo bilo jeftinije, za općinu i za susjedna mjesta (jer u tvornici se zapošljava pretežno ženska radna snaga i iz drugih mjesta na Braču) bio prava katastrofa. Stoga se pristupilo promjeni urbanističkog plana te otkupu zemljišta i opremanju poslovne zone infrastrukturnim sadržajima.

No ni to nije kraj planova i želja ing. Mihačića pa nas je u upoznao i s formiranjem LAG Brač, Šolta... (Lokalne akcijske grupe Brača i Šolte) koju su zajednički utemeljili grad Supetar i općine Bol, Milna, Nerežišće, Postira, Pučišća, Selca, Sutivan i Šolta i u kojoj su brojne udruge, gospodarstvenici i osobe s tih otoka, a LAG je otvoren i za Vis i Hvar. Namjera im je prijavljivanje projekata za pretprikladne i pristupne fondove Europske Unije, a djelatnost između ostalog izrada strateškog plana održivog razvoja za područje LAG-a (što je već učinjeno od *Azre* d.o.o. – Agencije za razvoj Varaždinske županije), razvijanje partnerstva između javnog i gospodarskog sektora te civilnog društva, planiranje, izrada i kandidiranje projekata, razvijanje programa nacionalne i međunarodne suradnje te uključivanje u institucije koje se bave ruralnim razvojem.

Inače mora se reći da je razgovor s ing. Ivanom Mihačićem, kojeg kako smo primijetili svi zovu Ivica, iako zanimljiv za novinara prilično stresan, kao uostalom i sa svim sanjarima i zaljubljenicima u svoj posao. Posebno je teško što često govori u hodu kada je svako zapisivanje gotovo nemoguće, a među podacima uvijek ima dosta nepoznatih osoba ili institucija. Osim što smo bili na novom vodospremniku, odakle se, kako nam je rekao, gradilište i Postira najbolje vide, potom i na poslovnoj zoni, zajednički smo navratili i do groblja gdje se obavljaju po-

sljednji radovi kamenog popločavanja mrtvačnice i puteljaka između grobova. Mrtvačnice dosad nije bilo pa su se pogrebne povorke, kao što je to slučaj u mnogim dalmatinskim mjestima, znale razvlačiti kroz cijelo mjesto, posebno kad bi umro netko poznatiji ili mlađi. Zamijetili smo da posvuda ima mnogo kamena i kamenih kipova. Inače ing. Mihačić je dugo razmišljao o trećem mandatu, ali je presudilo to što još mnogo toga treba napraviti. Ipak iz SDP-a su ga pitali jer nisu znali trebaju li isticati vlastitog kandidata.

Priča o neobičnom i učinkovitom postirskom načelniku posredno ima i jedan sportski začim. Naime njegov je sin Vatroslav Mihačić (drugi Hrvoje pomorski je časnik) bio vratar *Hajduka* i nastupio je u slavnoj pobjedi 8. svibnja 1991. u kup utakmici nad *Crvenom zvezdom* koja je krajem tog mjeseca postala europskim prvakom. Zahvaljujući toj pobjedi veliki 19 kg težak srebrni pehar maršala Tita zauvijek je ostao i vitrinama splitskog kluba. Bilo je to samo tjedan dana nakon pokolja hrvatskih policajaca u Borovu Selu, pa se *Hajduk* dugo nećkao hoće li uopće nastupiti. Trener *Hajduka* bio je Joško Skoblar, *Crvene zvezde* Ljupko Petrović, jedini je gol postigao Alen Bokšić, a u toj su gruboj utakmici bili isključeni Igor Štimac i Siniša Mihajlović, sadašnji izbornici Hrvatske i Srbije. Vatroslav Mihačić je sjajno branio, ali je zapamćen po tome što je tek nakon utakmice ustanovljeno

Kupalište uređeno iza novog lukobrana

Nova mrtvačnica na groblju u Postirama

da je veći dio igrao s napuklim rebrom. Nakon *Hajduka* branio je u *Neretvi*, portugalskom *Gil Vicenteu* i *Zagrebu*.

Tvornica *Sardina* i tvorci njezina uspjeha

I sadašnji gospodarski uspjeh *Sardine* d.o.o. većim je dijelom zasluga jednog sedamdesetogodišnjaka i Bračanina, doduše ne iz Postira već iz Selaca. Stoga i nije čudo što u Postirama govore kako ih vode dvojica najstarijih. Riječ je o visokom i vitkom Niki Bezmalinoviću, dipl. oec., negdašnjemu hrvatskom veleposlaniku u Moskvi i u Bukureštu, štoviše i uspješnom prijeratnom privredniku koji je 27 godina (od toga 4 kao direktor vanjske trgovine, a 17 kao generalni direktor) radio u splitskom *Koteksu*, ondašnjoj uspješnoj trgovačkoj tvrtki. Razgovor smo započeli pričavanjem jedne anegdote o otvaranju najuspješnije robne kuće *Koteksa* u Moskvi zvane *Jadran*, a kojoj je izravno bio nadređen Šjor Bezmalinović (kako ga inače svi zovu) kao voditelj vanjskotrgovačkih poslova. Tada je *Koteks* bio u razvoju i imao samo nekoliko prodavaonica, ali zahvaljujući činjenici da je gradonačelnik Moskve Vladimir Promislov bio zadovoljan gost ondašnjeg gradonačelnika Splita, a poslije osnivača i dekana Građevinskog fakulteta Jakše Miličića, brzo je dobiven prostor za otvaranje robne kuće na rubu ondašnje Moskve. Tada u Moskvi nije bilo stranih trgovina

osim onih iz istočnoeuropskih zemalja pa je za asortimanom robne kuće *Jadran* vladala prava jagma. Radilo se o za današnje pojmove skromnom prostoru od 620 m², ali je to po ocjeni jednoga američkoga gospodarskog časopisa bilo mjesto gdje se najviše u svijetu prodavalo po jednom četvornom metru. Iskustva stečena iz tih godina poslije su mu pomogla u obavljanju odgovorne veleposlaničke dužnosti iako se i tamo mnogo toga promijenilo i SSSR više nije postojao.

Pitali smo člana uprave *Sardine* zaduženog za razvoj o razlozima propasti ostalih tvornica i doznali da se uglavnom radilo o lošem menadžmentu

U Moskvi je bio prvi hrvatski veleposlanik od 1992. do 1996., a potom do 2000. u Bukureštu. Nakon odlaska u mirovinu pozvao ga je glavni ondašnji vlasnik *Sardine* d.o.o. Frane Gattin iz Splita da pokuša pomoći svojim iskustvom. U međuvremenu je bila obavljena privatizacija, ali se poslovalo vrlo teško jer zbog restrikcija nije bilo obrtnih sredstava, a kamate su na zajmove iznosile između 15 i 20 posto. Odmah se počelo raditi vrlo marljivo. U početku je radio kao umirovljenik na funkciji savjetnika, a od 2004. stavio je mirovinu u mirova-

nje i preuzeo funkciju direktora uprave. Kada se poslovna situacija nešto popravila došlo je do smjene pa je predsjednik uprave postao Mislav Bezmalinović, dipl. oec., a član uprave zadužen za komercijalu Davor Gabela, dipl. oec., dok je Niko Bezmalinović ostao član uprave zadužen za razvoj.

Nismo odoljeli da našeg sugovornika ne upitamo o razlozima propasti toliko tvornica sardina. Dobili smo odgovor da je svaki slučaj drugačiji, ali da se uglavnom radilo o lošem menadžmentu. Kada su u *Sardini* ustanovili da se ne može živjeti samo od konzervi okrenuli su se uzgoju ribe s južne strane otoka Brača na području općina Milna i Nerežišća. Najprije su se počeli baviti uzgojem komarče ili orade (*Sparus aurata*) i lubina (*Dicentrarchus labrax*), a potom i uzgojem domaće tune (*Thunnus thynnus*) odnosno plavorepe atlantske tune koja se lovi i potom hrani domaćom sardelom i drugom ulovljenom plavom ribom. Ribogojilišta imaju na južnoj strani otoka Brača u uvalama Maslinova, Grška i Smrika. Ukupna je proizvodnja na godinu približno 3000 tona ili više od 20 milijuna konzervi, 200 tona ribljeg brašna, 500 tona visokokvalitetne bijele ribe i 700 tona plavoperajne tune iz uzgoja. Kvalitetnu jadransku sardelu (*Sardina pilchardus*) i drugu sitnu i krupnu plavu ribu love vlastitom flotom ili otkupljuju od kooperanata iz svih dijelova Jadrana. Danas zapošljavaju 286 radnika.

Stari pogoni tvornice sardina u Postirama

Uzgajalište tuna uz južnu obalu otoka Brača

Prikaz budućeg izgleda nove tvornice u Postirama

Detalj budućeg izgleda nove tvornice

U novom će i najsvremenijem pogonu jedini na ovim prostorima ribu smrzavati i skladištiti s pomoću ugljikova dioksida kao rashladnog medija, a investiciju su financirali iz vlastitih prihoda i zajma. Namjeravaju i obogatiti asortiman proizvodnjom riblje paštete te soljenjem i mariniranjem inčuna i sardele, ali i proizvodnjom ribljeg ulja. Nadalje, uskoro se planiraju početi baviti i uzgojem i plasmanom školjki. Imaju flotu od četiri broda za lov na plavu ribu i od toga su dva suvremena tunolovca opremljena za ribolov na Sredozemlju, ali i tri manja broda za potrebe ribogojilišta. Svu tunu uglavnom izvoze u Japan jer je vrlo cijenjena i stoga je najpogodnija za japanska nacionalna jela *sashimi* i *suchi*. Sadašnja su vlasnici *Sardine* d.o.o. Frane Gattin, Niko Bezmalinović i Davor Gabela.

Time smo zaključili naše druženje sa šjor Nikom Bezmalinovićem koji inače, vjerojatno zbog loših iskustava, pomalo zazire od novinara. Ipak i za njega kao i za ing. Mihačića moramo istaknuti određenu sportsku poveznicu. Naime njegov je sin Mislav Bezmalinović, sadašnji predsjednik uprave, krajem prošle godine kao 24. po redu primljen u Kuću slave splitskog sporta, kao jedan od najboljih naših vaterpolista i dobitnik zlatne medalje za ondašnju Jugoslaviju na Olimpijadi u Seulu 1988.

Tako se taj proslavljeni sportaš kao četvrti vaterpolist priključio Miri Mihoviloviću, Deniju Lušiću i Milivoju Bebiću. Na svečanom primanju u Kuću slave, u koju ga je uveo legendarni Ratko Rudić, izjavio je da je najponosniji na dva poratna trofeja kada je 1992. i 1993. kao kapetan *Jadrana* osvojio dvije uzastopne titule klupskog prvaka Europe.

[U novoj tvornici namjeravaju udvostručiti proizvodnju ribljih konzervi i proširiti asortiman jer kažu da naše ribarstvo ima veliku šansu na jedinstvenome europskom tržištu](#)

S Mislavom Bezmalinovićem nismo razgovarali, ali smo dobili na uvid njegov intervju što ga je početkom veljače 2013. imao u *Privrednom vjesniku*. Iz tog zanimljivog razgovora izdvajamo ponajprije njegova stajališta o razlozima zašto su se oglašili na niz poziva da svoju proizvodnju presele u neku od poslovnih zona u zaleđu Splita, od kojih je navodno najzobiljnija bila ona iz Čaporica pokraj Trilja. Predsjednik je uprave *Sardine* odgovorio kako je jedan od razloga svakako njihovo bračko podrijetlo, što im nikako nije beznačajno, a drugi je bitan razlog

radna snaga za koju vjeruju da je ne bi mogli pronaći u zaleđu Dalmacije, barem ne dovoljno onih koji su osposobljeni za rad s ribom. Potvrdio je da su troškovi transporta i poslovanja na otoku znatno veći, ali da su ipak presudila ta dva ključna razloga. Izdvojili smo i podatke vezane uz investiciju i novu tvornicu odnosno poslovni kompleks u Gospodarskoj zoni *Ratac*. Ukupna je vrijednost cijele investicije 250 milijuna kuna, od čega 50 milijuna ulažu iz tekućeg poslovanja, a iz poslovanja su izdvojili i 50 milijuna kuna za PDV, a ostatak odnosno 153,6 milijuna kuna su kreditna sredstva od HBOR-a. Ne treba zanemariti ni činjenicu da je općina u infrastrukturu gospodarske zone uložila 11 milijuna kuna. Gospodarska se zona prostire na 50.000 m², a od toga je čak 30.000 m² u vlasništvu *Sardine*. Kada tvornica bude dovršena, imat će na raspolaganju 12.000 m² korisnoga i izgrađenog prostora pod krovom, gdje namjeravaju udvostručiti proizvodnju ribljih konzervi te osigurati novi asortiman ribljih pašteta te slane i marinirane ribe, a velike nade polažu u veću ponudu ribe, ponajprije lubina i komarči, ali i drugih vrsta, uključujući i plavu. Nudit će je u različitim oblicima, uključujući i očišćenu kako bi kupcima olakšali pripremu. Osim toga Mislav Bezmalinović uvjeren je da za razliku od nekih drugih proizvodnih

grana naše ribarstvo ima veliku šansu na jedinstvenome europskom tržištu.

Na pitanje što će biti sa starom tvornicom slijedio je odgovor da je ta lokacija prostornim planovima namijenjena turističkim sadržajima i da vjeruju kako će pronaći investitora koji će tu graditi hotel s odgovarajućim turističko-rekreacijskim sadržajima. Radi se o vrlo privlačnom prostoru površine 10.000 m² u čijem je susjedstvu već otprije izgrađen prekrasan hotel *Pastura*.

Predsjednik je uprave *Sardine* još rekao kako je protekla godina bila po poslovanju vrlo solidna i da se procjenjuje kako je ostvaren promet od 180 milijuna kuna. Bilo je govora i o problemima koje tvrtke imaju s ograničenim izlovom tune što im ga nameće ICCAT (International Committee for the Conservation of Atlantic Tunas – Međunarodni komitet za očuvanje i zaštitu atlantske tune). Stalni je predstavnik ICCAT-a uvijek nazočan (zanimljivost je da ga proizvođači moraju financirati), a novost je da se tuna oporavlja pa je izlovna kvota povećana za četiri posto i može se očekivati da će se povećavati i sljedećih godina. Ipak loša je vijest da je cijena tune na japanskom tržištu nešto smanjena.

Projektne značajke gospodarske zone i tvornice

Urbanistički plan uređenja (UPU) gospodarske zone *Ratac* izradio je početkom 2010. *CPA – Centar za prostorno uređenje i arhitekturu* d.o.o. iz Zagreba, a potom ga je odmah usvojilo općinsko vijeće Postira. Županijska je suglasnost dobivena u listopadu 2011. U skladu s tim izrađeni su projekti vodoopskrbe i odvodnje od strane *Akvedukta* d.o.o. iz Splita (projektant Zoran Dodig, dipl. ing. građ.), a obuhvaća vodospremnik *Ratac* s pristupnim putem i vodovodom te fekalnom kanalizacijom i poslovnu zonu smještenu jugozapadno od Postira, iznad županijske ceste ŽC-6161. Radi se zapravo o odvojenim projektima koji su bitni za rad Gospodarsko-polovne zone. Projekt za spomenutu županijsku cestu i pristupnu prometnicu te prometnu infrastrukturu zone izradio je

Trivium d.o.o. iz Splita (projektant Miroslav Jakovčić, dipl. ing. građ.), a projekte kabelskog raspleta i transformatorske stanice biro *Posebni projekti* d.o.o. iz Splita (projektant mr. sc. Juraj Buzolić). Za vodoopskrbu poslovne zone predviđen je dijelom ukopani vodospremnik zapremine 250 m³ na brdskoj padini iznad naselja na posebnom platou s pristupnim putem. Vodoopskrba i odvodnja gospodarske zone uključuje opskrbni vodovod dug 1078,3 m koji započinje od vodospremnika i spaja se na postojeći vodovod u mjestu, a ukupna je duljina kanalizacije 505,35 m i predviđen je spoj na postojeći kanalizacijski sustav u Postirama.

Situacija nove tvornice

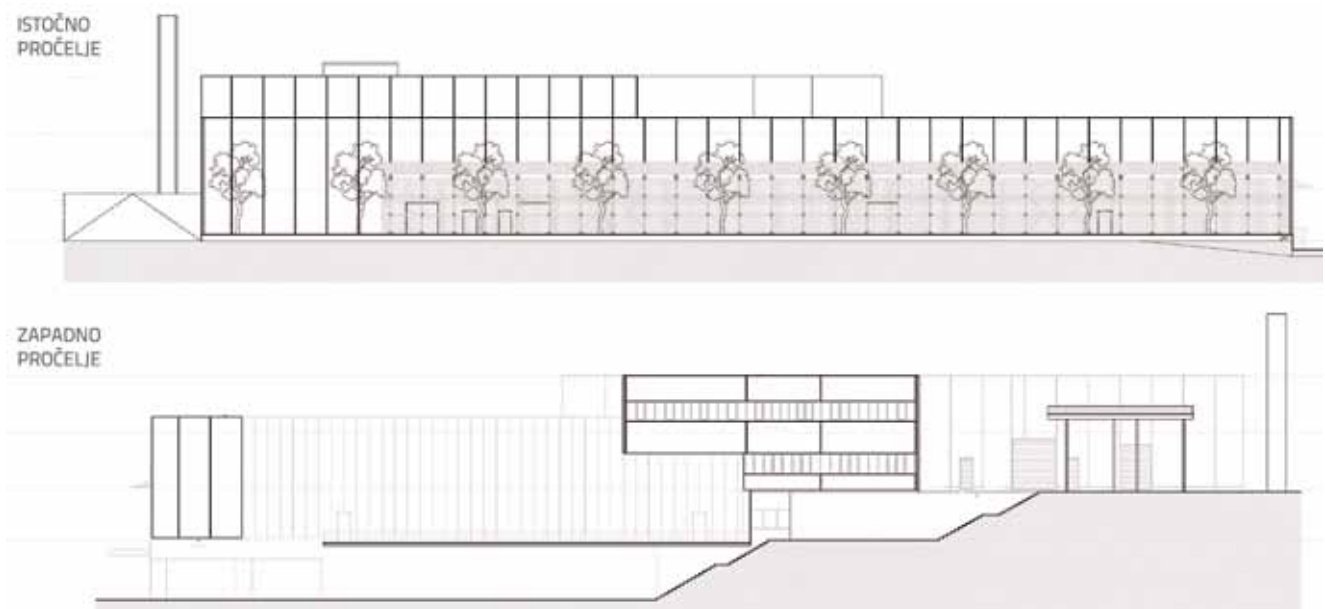
Za investitora *Sardina* d.o.o., Vrilo 42, 21420 Postira, projekt za građevinu *Tvornica za preradu proizvoda ribarstva* izradio je *Jelić inženjering* d.o.o. iz Splita, a glavni je projektant Boženko Jelić, dipl. ing. građ., projektant arhitekture Helena Čerina, dipl. ing. arh., a suradnici Sandra Rožić, dipl. ing. građ. i Tomislav Mihovilović, dipl. ing.

arh. Proizvodno-poslovna građevina predviđena je na č.z. 4028/11 k.o. Dol, a ukupna je površina 23.114 m². Čestica je približno pravokutnog tlocrta, a teren je vrlo strm i nagnut prema sjeveru, a građevina ima dva kolna pristupa za gornje i donje prizemlje. Kota je donjeg prizemlja 86,7 m n.v., gornjeg 90,7 m n.v., kata 99,65m n.v., a gornjeg krovnog vijenca 99,3 m n.v. Građevina nije pravilnoga pravokutnog oblika, a glavni su gabariti građevine 125,95 m x 85,9 m (tlocrtna bruto površina 9745,92 m²), a katnost je donje prizemlje + gornje prizemlje + kat sa stvarnom bruto površinom zgrade od 13.482,1 m².

Donje je prizemlje namijenjeno prostorima koji služe proizvodnji, poput hladnjača, prostorija za prijam dovezene ribe i skladišta. U gornjem su prizemlju smještene prostorije laboratorija, strojarne, kotlovnice, garaže za servis i popravak vozila, dio ureda i prostorija za držanje mreža te skladište poklopaca. Na katu su predviđeni uredi uprave, radnički restoran

Crtež budućega južnog i sjevernog pročelja tvornice

Istočno i zapadno pročelje nove tvornice

te muške i ženske garderobe s pripadajućim sanitarnim čvorovima. Funkcionalna je organizacija unutrašnjega korisnog prostora prilagođena tehnološkim zahtjevima. Dio će se čestice prema prometnim površinama ozeleniti, a slobodne površine služe nesmetanom kretanju teretnih vozila, a na preostalom je prostoru parkiralište za 123 osobna automobila.

Unutrašnji je prostor prilagođen tehnološkim zahtjevima, a izvana će se dio ozeleniti, dok će slobodne površine služiti nesmetanom kretanju teretnih vozila

Građevina će se izvesti u 6 dilatacija od kojih je prva (D1) tlocrtnih dimenzija 50 x 26,5 m i visoka 8,43 m do ozelenjenog krova i 13,38 m do visine neprohodnog krova. Ta je prostorija predviđena za smrzavanje ribe u donjem dijelu, laboratorijske prostore u gornjem prizemlju te poslovne prostore na katu i u cijelosti je predviđena kao armiranobetonska konstrukcija s temeljnim stopama stupova, trakastim temeljima, montažnim stupovima, podnim pločama te zatvorena troslojnim betonskim panelima. Druga dilatacija (D2) ima dimenzije 30,8 x 50,1 m, s najvećom visinom od 9,4 m i tlocrtno je u produžetku D1 i predviđena je za prijam i razvrstavanje svježe ribe te za obradu i proizvodnju slane ribe

(inčuna). Konstrukcija je u cijelosti montažna, a temeljne ploče i trakasti temelji pročelja te podna ploča izvode se kao kod D1. Armiranobetonski montažni stupovi imate će ugrađene metalne umetke za vezu s ostalim nosivim dijelovima, krovna se konstrukcija sastoji od armiranobetonskih glavnih i sekundarnih nosača T presjeka, a pokrov je predviđen od valovitog lima i može biti iskorišten kao podloga za fotonaponske ćelije. I tu je predviđeno zatvaranje dijelova armiranobetonskim troslojnim panelima.

Treća je dilatacija (D3) dimenzija 30,8 x 75,85 m i najveće visine 9,4 m, a nalazi se zapadno od D2 i u njoj je predviđena proizvodnja te skladištenje ribljih kon-

Prvi građevinski zahvati na očišćenom platou za novu tvornicu

Postavljanje prvih montažnih armiranobetonskih stupova

zervi i riblje hrane, ali i pogon za proizvodnju i skladištenje ribljeg brašna. Konstruktivno je ta dilatacija istovjetna kao D2.

Sljedeća je dilatacija (D4) središnja dilatacija u tlocrtu 29,55 x 77,05 m, a proteže se kroz tri etaže. U donjem je prizemlju predviđena prerada plave ribe, u gornjem prizemlju ulazni prostor i skladišta potrošnog materijala, a na katu prostorije uprave, restoran i garderobe za proizvodne radnike. Konstrukcija je znatno složenija od jednoetažnih dijelova građevine pa će se izvesti kao monolitna armiranobetonska konstrukcija od okvira u dva ortogonalna smjera i stropnih rebrastih ploča. Temeljenje je predviđeno na temeljnim stopama te temeljnim trakama, a podne ploče izvest će se na tlu na razinama donjega i gornjeg prizemlja, pregledni zidovi gor-

njeg prizemlja izvest će se kao zidani od betonskih blokova, a između pojedinih prostora uprave od knauf zidova, dok će unutarnji nosivi zidovi oko stubišta biti armiranobetonski. Podne će se obloge na katu izvesti u armiranobetonskom estrihu s laminatima, a podne obloge u ostalim prostorijama od keramičkih pločica. Zatvaranje je predviđeno horizontalno postavljenim armiranobetonskim troslojnim panelima, prozori i vrata od aluminijske bravarije, a krovna konstrukcija izvest će se kao ravni krov s odgovarajućom toplinskom i hidroizolacijom te s betonskim pločama na gumenim podlošcima radi prirodne ventilacije. Na tom se krovu mogu postaviti sunčani fotonaponski paneli za proizvodnju električne energije. Sljedeća peta dilatacija (D5) tlocrtnih je dimenzija 36,5 x 30,7 m i pro-

sječne visine 8,3 m, a omeđena je dilatacijama D1, D4 i D6. Taj je dio građevine namijenjen prostorima kotlovnice, strojnarnice hladnjače, prostorima mehaničke radionice te prostorima za održavanje ribarskih mreža. Predviđena je montažna armiranobetonska konstrukcija s dvostrešnim laganim limenim krovom i vanjskom oblogom od armiranobetonskih troslojnih panela, dakle kao kod D2 i D3. Posljednja je šesta dilatacija tlocrtnih dimenzija 50,5 x 28,7 m i prosječne visine 9,3 m, a smještena uz dilataciju D1. U tom su prostoru predviđeni hladnjača i tunel za smrzavanje. Montažna krovna konstrukcija izvest će se od armiranobetonskih primarnih i sekundarnih nosača T presjeka pokrivenih limom, a vanjska je obloga predviđena od armiranobetonskih troslojnih panela, dakle isto kao D2 i D3.

Prva montažna okvirna konstrukcija od stupova i nosača

Postavljanje prvih horizontalnih troslojnih panela

U okviru glavnog projekta izrađen je i tehnološki projekt, a suradnik je bio dr. sc. Neven Bosnić. Kako se radi o detaljnim uputama za smrzavanje i postupanje sa smrznutom ribom, opisima čišćenja, mariniranja, proizvodnje ribljih konzervi, pašteta, ribljeg brašna, pakiranja školjki, skladištenja riblje hrane za bijelu ribu i za uzgoj tune taj dio preskačemo. Poslužiti ćemo se jedino mjestimice strpljivim objašnjenjima strojara Branka Šantića, tehničkog direktora održavanja i tehničke službe u *Sardini* koji uime investitora brine o cijeloj investiciji.

Najveća je promjena u odnosu na dosadašnju praksu postupak smrzavanja, posebno duboko odvojeno smrzavanje IQF koje traje samo 15 minuta

Radi se naime od tri linije proizvodnje ribljih konzervi. Najveća je proizvodnja sardina koja je potpuno automatizirana i koja ima kapacitet proizvodnje od 12.000 kutija na sat, potom je predviđena poluautomatska linija za ručno filetiranje sitne i krupne plave ribe s kapacitetom od 5000 kutija na sat te proizvodnja ribljih pašteta u okruglim limenim ili mekanim aluminijским kutijama s kapacitetom od 12.000 odnosno 7200 na sat. Postoji i proizvodna linija koja se na odnosi na soljenje i mariniranje inčuna, ali i linija za strojno sorti-

ranje bijele ribe. Predviđeno je i sortiranje plave ribe sa smrzavanjem i pakiranjem. Najveća je promjena u odnosu na dosadašnju praksu postupak smrzavanja. U novoj je tvornici predviđena hladnjača s kapacitetom od 3000 tona i s četiri komore za čuvanje ribe te tunelom za duboko odvojeno smrzavanje IQF (Individual quick freeze – pojedinačno brzo smrzavanje) i kontinuirano smrzavanje. Dosad se naime smrzavanje obavljalo u ribarskim kašetama i trajalo je i do 12 sati. To nije bilo povoljno jer je riba kalirala i usput se sušila i sl. Stoga je IQF pravi dobitak jer smrzavanje traje samo 15 minuta, a poslije se riba i posebno glazira vodom što je čuva od oksidacije i poboljšava kvalitetu. Uostalom takav se proizvod može i pakirati kao smrznuti proizvod. Na sat se može smrznuti i do 4,5 tona ribe i može se tako rastresita čuvati u velikim spremnicima i do 18 mjeseci.

Ugljikov dioksid kao novi rashladni medij nije otrovan i može smrzavati do -50 °C, a za skladištenje ribe u hladnjačama do -27 °C. To je mnogo štedljivije jer troši manje električne energije i ne može poput amonijaka zatrovati okoliš, a i ekološki je znatno povoljnije u odnosu na freone. Postoje i posebni strojevi za kontinuirano odmrzavanje na početku linije. Nejestivi se dijelovi ribe iz proizvodnje posebno suše i melju u riblje brašno pa služe kao stočna hrana, a novi će stroj omogućiti proizvodnju visokokvalitetnoga ribljeg ulja čime se krug zatvara.

Predviđena je i kotlovnica za proizvodnju vodene pare za proizvodne linije i grijanje, a kao gorivo poslužiti će drvena biomasa

U tvornici je predviđena i kotlovnica s parnim kotlom za proizvodnju vodene pare za potrebe proizvodnih linija i grijanje tvornice. Kao gorivo poslužiti će biomasa kao obnovljivi izvor energije, zapravo drvna biomasa (pelet ili sječka) što je ekološki i financijski opravdano, a *Sardina* je i u tome prva u domaćoj riboprerađivačkoj industriji.

Posjet gradilištu

Rekli smo već da smo u društvu s načelnikom Ivanom Mihačićem posjetili gradilište, ali najprije smo posjetili lijepi kameni vodospremnik iznad pogona koji je pred završetkom, a s nama je u društvu bio i projektant i nadzorni inženjer Zoran Dodig. Radove je na vodospremniku i na iskopu za novu tvornicu radila tvrtka *Berica* d.o.o. iz Nerežišća. S tog se prostora zaista dobro vide Postira, ali i cijeli Brački kanal i obližnji Mosor.

Spustili smo se nešto niže u Gospodarsku zonu *Ratac* i uočili da je osigurana zidovima od gabiona tako da se zaista doimlje lijepom i atraktivnom. U obilasku nove tvornice pridružio nam se

Izrada jednog poda s epoksidnom zaštitom

Zgrada novog vodospremnika iznad gospodarske zone

Gabionska zaštita Gospodarske zone Ratac

Budući glavni ulaz u novu tvornicu

Branko Šantić s kojim smo zajedno s voditeljima građenja obišli sve pogone u kojima se već montiraju novi i suvremeni strojevi, a neki su i najsuvremeniji jer su nabavljeni iz Španjolske, Latvije i Danske, posebno oni za smrzavanje. Izvođač je radova *Lavčević d.d.*, a glavni inženjer Stipe Žuljević Mikas, a pomoćnik Hrvoje Srdelić, mag. ing. aedif. Inače projekt u *Lavčeviću* vodi Jakša Vulić, dipl. ing. građ. Naši su nas sugovornici upozorili da svakako istaknemo glavnog kooperanta za sve instalacije *Instaling d.o.o.* iz Splita.

Stručni nadzor nad radovima obavlja *Velcon d.o.o.* iz Splita, a glavni je nadzorni inženjer Albert Pavlović, dipl. ing. građ., koji nažalost nije bio nazočan. U stručnom su nadzornom timu još i Lejla Radić, dipl. ing. građ., Ognjen Rako, dipl.

ing. el., i Davor Lučin, dipl. ing. stroj., a do prosinca 2012. i danas pokojni Zoran Mitrović, dipl. ing. stroj., inače najzaslužniji za rješenje rashladnog sustava buduće tvornice.

Veći je dio građevine montažni, a stupovi se i grede proizvode u Splitu i na gradilište dovoze trajektima. Dvije su dilatacije (D1 i D4) na monolitnim trakastim temeljima zbog denivelacije, a monolitne su i stubišne jezgre, uredi, laboratoriji i sl. Krovni su pokrovi montažni i od valovitog izoliranog lima. Jedino je u srednjem i najvišem dijelu ugrađen monolitni tzv. *swedeck* sitnorebrasti strop s izgubljenom oplatom koji ima iznimnu nosivost. Mjestimice se pregradni zidovi grade od betonskih blokova, svi su podovi s epoksidnom zaštitom.

Građenje je započelo 2. svibnja 2012., a treba biti završeno do 15. lipnja 2013. kada započinje mjesec dana probnog rada. Na gradilištu je stalno stotinjak radnika, posebno jer se izvode instalacijski i zanatski radovi, a tu su i radnici *Berice* koji još rade iskope i druge radove u gospodarskoj zoni.

Tijekom obilaska gradilišta nove tvornice doznali smo da su strojevi iz stare tvornice već prodani

Na kraju pri odlasku s gradilišta Branko Šantić nam je otkrio da su strojevi iz stare tvornice već prodani i da kupac nije iz Hrvatske.

Buduće sjeverno pročelje nove tvornice

Jedna od budućih hala za proizvodnju ribljih konzerva

Nova tvornica i Postira snimljeni s novog vodospremnika

Nakon posjeta gradilištu iskoristili smo prigodu da temeljito razgledamo cijelo mjesto. Obišli smo i izvana poslikali stare tvorničke pogone, ali i neobičan plavičasti hotel *Pastura* nadomak tvornice koji je zamijenio negdašnji *Park*. Neobičan je i hotel *Lipa* u negdašnjoj zgradi Poljoprivredne zadruge usred rive. Zgodno je pogledati rodnu kuću književnika Vladimira Nazora, ali i novi lukobran te stare ulice koje vode do župne crkve Sv. Ivana Krstitelja, a pokraj koje su 1988. otkriveni ostaci starokršćanske crkve iz 5. ili 6. st. Sve se doimlje nekako skladno i umiveno, ali najuočljivija je opća čistoća.

Umjesto zaključka

Današnje su Postire jedna zaista lijepa i dirljiva priča. Jedno se naselje kakvih u našem primorju ima na desetke s

puno marljivosti i ljubavi pretvorilo u mjesto gdje se lijepo i zadovoljno živi i gdje gotovo da nema nezaposlenih. Mnoga ostala mjesta odišu bezvoljnošću i nezadovoljstvom, a Postire su s mnogo napora u relativno kratko vri-

jeme potpuno preporodile. Stoga se umjesto žalopojki treba zapitati. Što to Postire imaju, a drugima nedostaje? Nedostaje im spremnosti da se umjesto jadikovki ozbiljno prihvate posla i da probleme započnu temeljito i sustavno rješavati. Nedostaje im dakako sposobnosti i odlučnosti, a zarobljeni su i jalovim političkim prepucavanjima. Mnogima nedostaje i potrebne sposobnosti, ali svako i najmanje mjesto ima nekoga tko je nakupio dovoljno iskustva da je spreman pomoći, baš kao što su to učinili karizmatični Ivan Mihačić i Niko Bezmalinović.

No čini se da odgovor leži u slavnom natpisu koji stoji na ulazu u negdašnju dvoranu Velikog vijeća pri Kneževu dvoru u Dubrovniku: "Obliti privatorem, publica curate" ("Zaboravite privatno, brinite za javno"). Tome je trebao težiti svaki dubrovački plemić pri vođenju državnih poslova, a takvih ideala, kako se čini, danas posvuda nedostaje.

Središte Postira

NEW SARDINE FACTORY SOON TO OPEN DOORS IN POSTIRE

A new sardine cannery is under construction in Postire on the island of Brač in the newly formed economic zone. Such a development has not happened for decades on any of our islands, and is a rarity on the mainland as well. This new project is emerging to the light thanks to two senior residents – municipal mayor and one of cannery directors, both of whom used to be successful entrepreneurs and managers. The new factory will greatly extend current production and assortment, and will employ close to one hundred of additional workers. The factory will be placed

in initial operation on 15 June 2013. Among other current developments in Postire we may mention construction of new hotels, shorefront improvements, and the water supply and drainage system upgrade. The town also plans to build a new sports hall so as to attract various sporting clubs during wintertime. It should be noted that, considering the number of Postire residents, the export the town generates ranks among the best ones in Dalmatia. In addition, last year Postire was selected as the best place to live in by an ad hoc committee of the daily paper *Slobodna Dalmacija*.